

İnsanın mahiyetinin camî olması ne demektir?

“İnsanın mahiyetinin camî olması” demek, insanın varlık âlemindeki pek çok hakikati kendi bünyesinde toplamış, kuşatıcı bir fitrata sahip olması demektir.

Biraz açalım: “Câmi” Ne Demektir? “Câmi”, **toplayan**, cem eden, **bir araya getiren**, **kuşatan** anlamına gelir. Yani insan, **tek bir istidatla sınırlı bir varlık değil**; aksine birçok âlemin, sıfatın ve mananın küçük bir hülâsasıdır.

İnsanın mahiyetinin camî oluşunu, bu câmiyyet sırrı daha açık ve berrak anlaşılсын diye **üç ana başlık altında inceleyeceğiz**:

1. **İlâhî İsimlere En Câmi Ayna Olması**
2. **Bütün Kâinatla Alâkadar Olması**
3. **Kâinatın Misâl-i Musaggarı Olması**

1- İlâhî İsimlere En Câmi Ayna Olması

İnsan, Allah'ın isimlerine **en geniş ve en kuşatıcı şekilde ayna olan** mahlûktur. İlim, kudret, merhamet, hikmet, adalet, cemel gibi pek çok İlâhî isim insanda birlikte tecelli eder. Diğer varlıklar belli isimlere sınırlı aynalık yaparken, insan mahiyeti itibarıyla **pek çok ismi bir arada yansıtabilecek** bir istidada sahiptir. Bu da onun mahiyetini camî kılar.

Cemâdat ile Kıyas:

Cemâdat (taş, toprak, dağ, su gibi cansız varlıklar): Daha çok **kudret, hikmet, intizam** ve **kayyûmiyet** isimlerine ayna olurlar. Şuurları olmadığı için, **sadece hâl diliyle** aynalık yaparlar. Ne bildiklerinin farkındadırlar ne de o tecelliyi idrak ederler. Meselâ bir dağ: Kudreti gösterir, metaneti gösterir ama ne kudretin farkındadır ne de ona şükredebilir. Aynalığı **dar, tek cepheli** ve **şuursuzdur**.

Nebâtat ile Kıyas

Nebâtat (bitkiler): Cemâdata nispeten daha geniş bir aynalık yapar. **Hayat, Rezzâk, Latîf, Müzeyyin, Hakîm** gibi isimlere ayna olurlar. Fakat bu aynalık da **şuursuzdur**. Bir çiçek: Rızık alır ama rızık bilmez, güzeldir ama güzelliğini tanımaz, hizmet eder ama niçin hizmet ettiğini bilmez. Yani aynalık vardır; fakat **idrak, tercih ve şükür yoktur**.

Hayvanat ile Kıyas

Hayvanlar: Hayat, irade, hareket, şefkat gibi daha fazla isimlere ayna olurlar. **Rahîm, Rezzâk, Hafîz, Vedûd** gibi isimler hayvanlar üzerinde daha belirgin tecelli eder. Ancak onların şuuru **mahdut**, vazifeleri **fitrîdir**.

Hayvan: Yer, içer ama “rızik veren kimdir?” diye sormaz. Korkar ama korkusunu kime yönelttiğini bilmez. Sever ama muhabbetinin hakikatini idrak edemez. Aynalık **genişler**, fakat hl **kll ve bilinçli değildir**.

İnsan: En Câmi Ayna

İnsan ise: Hem **bilen**, hem **isteyen**, hem **tercih eden**, hem **idrak eden**, hem de **şükür ve ibadetle mukabele edebilen** bir varlıktır.

İnsanda aynı anda:

- **Akıl ve ilim**, insanda **Alm** isminin tecellisini gösterir.
- **Hikmet arayışı ve sebep-sonuç muhakemesi**, **Hakîm** isminin tecellisine aynalık eder; insan abesliği reddedişiyle bu ismi yansıtır.
- **Merhamet, şefkat ve acıma duygusu**, **Rahîm** isminin insandaki tecellisini gösterir; zayıfa yönelen kalp bu isme aynadır.
- **Adalet hissi ve hakkaniyet talebi**, **Adl** isminin tecellisine işaret eder; insan zulme karşı duruşuyla bu ismi gösterir.
- **Güzelliğe meyil ve estetik zevk**, **Ceml** isminin tecellisini yansıtır; insan güzeli sevmesi ve çirkinden kaçmasıyla bu isme ayna olur.
- **Sevme, sevilme ve muhabbet ihtiyacı**, **Vedd** isminin tecellisini gösterir; insanın muhabbetle yaşama ihtiyacı bu ismin aynasıdır.
- **Sahip olma arzusu ve mülkiyet hissi**, **Mlik** isminin tecellisine işaret eder; insan “benim” deme isteğiyle hakiki mliki hatırlatan bir ayna olur.
- **G isteme, kudret arayışı ve aczini fark ediş**, **Kadir** isminin tecellisini gösterir; insan acziyle mutlak kudreti yansıtır.
- **Hayat sevgisi ve varlığını devam ettirme arzusu**, **Muhyi** isminin tecellisine aynalık eder; insanın yaşama isteği bu ismin bir gölgesidir.
- **Düzen, nizam ve ölçü arayışı**, **Mukaddir** ve **Mzn** manasına bakan isimlerin tecellisini gösterir; insan intizam talebiyle bu ölçülü yaratılışa ayna olur.
- **Grlme, bilinme ve değerli olma arzusu**, **şehd** ve **Kerm** isimlerinin tecellisini yansıtır; insan hakiki değerini arayışıyla bu isimlere aynalık eder.
- **Sığınma, korunma ve emniyet ihtiyacı**, **Hafz** isminin tecellisini gösterir; insanın muhafaza talebi bu isme açık bir aynadır.
- **Günah işleme, hata etme ve eksiklik**, insanda **Afv** isminin tecellisini gösterir; insan affedilme ihtiyacı ve affetme meyliyle bu isme ayna olur.
- **Yanıştan dönme, pişmanlık ve tövbe hissi**, **Tevvb** isminin tecellisine aynalık eder; insanın dönüşe muhtaç yapısı bu ismi yansıtır.
- **Bilme, tanıma ve hakikati bulma isteği**, **Ma’rf** isminin tecellisini gösterir; insan marifetle huzur bulmasıyla bu isme ayna olur.
- **Hastalanma, yaralanma ve şifa arayışı**, **şfi** isminin tecellisine işaret eder; insan tedaviye ynelişiyle şafi ismine aynalık eder.

İnsan, **bunlar ve daha nice sayabileceğimiz İlâhî isimlerin tecellilerine birlikte aynalık etmesi** sebebiyle **câmi bir ayna** hükmüne geçer. İşte bu cihetle insanın fitratı; **cemâdattan, nebâtattan, hayvanattan ve hatta meleklerden daha câmidir**.

Zira diğer mahlûklar İlâhî isimlere **tek ve sınırlı** bir aynalık yaparken, insan **câmi** bir aynadarlığa sahiptir. Bu sebeple insan, Esmâ-i Hüsnâ'nın tecellisine en camî bir ayna olarak yaratılmıştır.

Üstelik insan: Bu isimleri **bilir**, tanır, kıyas eder, şükreder, yanlış kullanırsa mesul olur. Bu yönüyle insanın aynalığı: **Şuurludur, ihtiyarîdir, küllîdir, toplayıcıdır (câmi)**.

Cemâdat aynadır ama **dar ve şuursuzdur**. Nebâtat aynadır ama **şuursuzdur**. Hayvanat aynadır ama **mahdut ve kısıtlıdır**. İnsan ise aynadır ama diğer varlıklarda tecelli etmeyen isimler onda tecelli eder üstelik; **bilen, tanıyan, değerlendiren, şükreden ve ibadet eden** bir aynadır.

Ve bu câmi aynalık, insana: En büyük **şerefi**, aynı zamanda en ağır **mesuliyeti** yükler.

2. Bütün Kâinatla Alakadar Olması

İnsanın câmi oluşunun bir diğer mühim yönü, **kâinatın tamamıyla alâkadar bir mahiyete sahip olmasıdır**. İnsan, sadece içinde bulunduğu çevreyle değil; **görünen-görünmeyen, geçmiş-gelecek, yakın-uzak bütün âlemlerle irtibat kurabilen** bir varlıktır. Bu alâkadarlık birçok cepheden kendini gösterir:

İhtiyaç Cihetiyle

İnsanın ihtiyaçları, bulunduğu mekânla sınırlı değildir. Gıdadan havaya, ışıktan ısıya kadar hayatını devam ettiren unsurlar **kâinatın her tarafına dağılmıştır**. Güneşten gelen bir ışık, atmosferden gelen bir nefes, yerin altından çıkan bir rızık insanın hayatına dâhildir. Hatta insanın hayali nereye gitse, oradan bir ihtiyaçla geri döner; yıldızlara bakar, düzen ister; bahara bakar, rızık ve hayat bekler.

Fikir Cihetiyle

İnsan, kâinatın en uzak köşelerini bile düşünür. Yıldızları, galaksileri, zamanı, ezel ve ebedi zihninde tartar. Geçmişini hatırlar, geleceği planlar. Eşya üzerinde tefekkür eder; sebepler, hikmetler ve gayeler arar. Bu yönüyle insanın fikri **zaman ve mekân sınırlarını aşar**.

Merak Cihetiyle

İnsanı Ay'a çıkaran, uzayı araştırmaya sevk eden temel saik **merak duygusudur**. Bu merak, insanın bilinmeyene karşı duyduğu fitrî bir çağrıdır. İnsan "Nedir? Nasıldır? Niçindir?" sorularıyla kâinatın kapılarını çalar. Bu da onun kâinatla derin ve bitmeyen irtibatının bir

neticesidir.

Muhabbet Cihetiyle

İnsan sevmek için yaratılmıştır. Güzelliği sever, kemale hayran olur, varlığa muhabbet besler. Bu muhabbet bazen insana, bazen tabiata, bazen bütün kâinata yönelir. Güneşi sever, baharı sever, yıldızları seyrederek. Bu sevgi, insanı kâinatla **kalbî bir bağla** birbirine bağlar.

Korku Cihetiyle

İnsan yalnız sevmekle kalmaz; aynı zamanda korkar. Depremlerden, fırtınalardan, hastalıktan, ölümden ürker. Bu korkular, insanın ne kadar **kâinatın kuvvetleriyle yüz yüze** olduğunu gösterir. Bir yıldırım, bir zelzele, bir mikrop insanın hayatını altüst edebilir. Bu da insanın âlemle olan alâkasının ne kadar derin olduğunu ortaya koyar.

Ümit ve Beklenti Cihetiyle

İnsan geleceğe dair ümitler taşır. Baharı bekler, yarını umut eder, ebediyeti arzu eder. Bu beklenti sadece dünya ile sınırlı kalmaz; insan, **sonsuz bir hayat** ister. Ümit duygusu, insanı zamanın ötesine taşıyan bir bağıdır.

Hüzün ve Sevinç Cihetiyle

İnsan, kâinattaki değişimlerden etkilenir. Güz mevsiminde hüzünlenir, baharda sevinir. Bir yıldızın kayışı, bir yaprağın düşüşü bile kalbinde akis bulur. Bu hâl, insanın kâinatla **duygusal bir bağ** kurduğunu gösterir.

Netice olarak: İnsan; ihtiyacıyla, fikriyle, merakıyla, muhabbetiyle, korkusuyla, ümidiyle ve duygularıyla **kâinatın tamamıyla irtibat hâlinde olan câmi bir varlıktır**. Bu yönüyle insan, kâinatın içinde sınırlı bir parça değil; **kâinatı kalbinde ve zihninde kuşatan bir merkez** hükmündedir.

3. Kâinatın Misâl-i Musaggarı Olması

İnsan, kâinatın **misâl-i musaggarıdır**; yani küçültülmüş bir örneğidir. Kâinatta ne varsa, insanda onun küçük bir numunesi bulunur. Bu benzerlikler hem maddî hem manevî boyuttadır:

- Yeryüzünün büyük kısmı sudur; insan bedeninin de büyük kısmı sudur.
- Toprakta bulunan elementler insan bedeninde de mevcuttur.
- Dağlara karşılık kemikler, nehirlere karşılık damarlar, ormanlara karşılık saç ve kıllar vardır.
- Kâinattaki itme-çekme kuvvetlerinin bir benzeri insanda dâfia ve cazibe olarak

bulunur.

- Âlemde fırtınalar ve kasırgalar vardır; insanda bunlara karşılık öfke vardır.
- Bahar kâinatta neşe ve dirilişi temsil eder; insanda da sevinç ve ferahlık buna benzer.
- Âlemde şeytan vardır; insanda nefis ve lümme-i şeytaniye vardır.
- Âlemde melekler vardır; insanda ilhamlar vardır.
- Levh-i Mahfuz'a karşılık hafıza,
- Arş'a karşılık kalp,
- Kürsî'ye karşılık akıl,
- Âlem-i misale karşılık hayal kuvveti verilmiştir.
- Toprakta mevcut olan **demir, bakır, çinko, fosfor, kalsiyum** gibi elementler insan bedeninde de aynen vardır.

İnsan yalnız ruhuyla değil, bedeniyle de âleme bağlıdır; âlemden gelir, âlemlerle beslenir ve tekrar âleme döner. Bu da insanın, **kâinatla alâkadar oluşunun sadece manevî değil, maddî bir hakikat** olduğunu gösterir. Bu benzerlikler gösterir ki **insan büyütülse kâinat olur, kâinat küçültülse insan olur**. O küçük insan mahiyetinin camiiyeti cihetiyle tüm âlemleri kendinde cem etmiş büyük bir kâinat gibidir.

Meseleye daha derin bakıldığında, insan, **kâinattaki âlemlerin hikmetle süzölmüş bir hülâsasıdır**. Âdetâ Cenâb-ı Hak:

- Levh-i Mahfuz'dan bir damla almış, insanda hafıza yapmış,
- Arş'tan bir tecelli almış, insanda kalp kılmış,
- Kürsî'den bir numune almış, insanda akıl olarak yerleştirmiş,
- Âlem-i misalden bir yansıma almış, insanda hayal kuvveti yapmış,
- Dağların ve toprağın bir hülâsasını almış, insanda kemik ve bedene dönüştürmüştür...

Bu cihetle insan, **kâinatın özeti, fihristesi ve manevî haritası** hükmündedir.